

1) יום שני, כ"ז אדר א' תשע"א, 28.2.11 – אי-כשלון למופת

"בכ"ה תשרי תרע"א, 28 באוקטובר 1910, באנו עשרה חברים ושתי חברות לאום-גי'ני... ניגשנו להקים ישוב עצמאי של פועלים עבריים, על אדמת הלאום. ישוב שיתופי ללא מנצלים ומנוצלים – קומונה!" (ראשוני דגניה)

בקר טוב, וברוכים הבאים לשביל ישראל!

◀ הציגו את עצמכם: שמכם, מהיכן אתם, ומה הביא אתכם לשביל? האם יש לכם עבר או הווה קיבוצי, או סוג אחר של קשר לקיבוץ?

"אמרתי שבמפעל נועז זה של עם ישראל [=הקיבוץ] רואה אני אי-כשלון למופת. איני רשאי לומר: הצלחה למופת. כדי שיהיה כך, צריך עוד לעשות הרבה וצריך להיעשות הרבה, אבל הרי כך, דווקא כך, בקצב כזה, עם תסוגות, אכזבות והעפלות חדשות, מתבצעות ההפיכות האמתיות בעולמו של אדם." מרטין בובר, במאמר "ניסיון שלא נכשיל", 1945 (מתוך "נתיבות באוטופיה")

"צורת החיים הקיבוצית היתה בעיני היצירה החברתית הכי מעניינת במאה העשרים, ואחת המעניינות בהיסטוריה."

- האם היומרה לעצב נוסח תפילות חדש, נוסח הורות חדש, אדם חדש, לא נראית נלעגת בפרספקטיווה של זמן?

"אני רואה את הסיפור הקיבוצי כטרגי, לא כנלעג. טרגי זה הרואי. מדובר לדעתי בסיפור על אנשים שהיתה בהם גדולה טרגית. גדולה שנדרשה כדי לנסות בכלל להגשים חזון כל כך מרחיק לכת שהיתה בו קריאת תיגר מודעת נגד טבע האדם. אחת הטעויות הרווחות היא הטענה שהם לא הבינו את טבע האדם, הם הבינו והם קראו על זה תיגר. קריאת תיגר על משפחה, רכוש, פרטיות, אגו.

[...] הם עסקו במאבק בין הראוי למצוי. בין צרכים לערכים. כשאתה מגדיר ערכים אתה יודע שיש מתח בינם לבין המציאות."

אסף ענברי, בן אפיקים, מתוך ראיון על ספרו "הביתה", "הארץ" 13.4.09

"כל כך קר, קר שם בחוץ."

מתי תתפסי שהחיים זה לא קיבוץ?"

יהונתן גפן, "קר שם בחוץ"

בשנת המאה לקיבוץ יש למעלה מ-40 קומונות שבתוכן מפעמת רוח החותרת אל האחרות. חגיגות המאה של דגניה צנועות מאלו של תל אביב אבל משמעותיות הרבה יותר. במבט לאחור הקיבוץ הוא התרומה המקורית ביותר של הרעיון הציוני לחברה האנושית.

זאב צחור, "אחרים", בתוך "הקיבוץ – מאה השנים הראשונות", עמ' 388

◀ במאה שנות קיומו עבר הקיבוץ שינויים במקומו ובמעמדו בחברה הישראלית. עם איזה "מטען" אתם באים היום (דומה למשהו מהטקסטים שעל הדף? אחר?) מה הרגשתם כששמעתם שהמסע מוקדש השנה לנושא "100 שנות קיבוץ והחברה הישראלית"?

הם היו עלמים צעירים
הן היו עלמות צעירות,
פעולים חדשים עם צורות זעירים
התהלכו ביהודה ובבקעת כנרות.

הם בערף לפני חמשים שנים
ארצה באו להיות חלוצים ראשונים,
וכל רואיהם
אמרו עליהם -
איזה מין בני אדם משנים...

עולים ארצה אל ארץ בצות ושממות,
באמת בני אדם משנים מאוד!

הם אמרו - אין זה די לדבר
על ציון ועל ארץ אבות,
כי צריך לסקל ולחפר באר,
ולחפש, ולזרוע, צריך לעבד!

זאת אמרו ועשו בין בנים ושונאים
הם עמלו עד בלי כח בשדות כבושנים,
וכל רואיהם
אמרו עליהם -
איזה מין בני אדם משנים...

אומרים, ועושים, ויוצאים לעבד
באמת בני אדם משנים מאוד!

הם אמרו - ניסד קבוצה
ונהיה אנשים אחים,
ובכל, משרוד נעל ועד חלצה,
נתחלק בלבבות שמחים.

כך אמרו ונטעו אהלים לבנים
ובכנרת ודגניה החלו חונים,
וכל רואיהם
אמרו עליהם -
איזה מין בני אדם משנים...

מפליגים בדמיון וחולמים חלומות
באמת בני אדם משנים מאוד!

נתן אלתרמן, "אנשי העליה השנייה"
(במלאת 50 שנה לעלייה השנייה)

(2) יום שלישי, כ"ה אדר א' תשע"א, 1.3.11 – הסיפור הלא-מסופר

בקר טוב!

◀ הציגו את עצמכם: שמכם, מהיכן אתם ולאילו קהילה אתם משתייכים?

ההיסטוריון דן בראון כתב על הקשר בין קהילות המוצא של מקימי הקיבוץ לקהילה הקיבוצית החדשה שהקימו:

אני חוזר ומניח, שמבחנו של הקיבוץ הוא ברציפותו הקהילתית. כיצד דמיינו רציפות זו המייסדים? הרי גם הם הבינו שמהפכה ניתן לחולל רק פעם אחת. האם התעלמו מהבעיה שתעמוד בפני הדורות הבאים? לאו-דווקא. לכן נאלצו להניח את הנחת הסופיות במקביל להנחת המהפכניות. לא רק שהמעשה שלהם מתחיל יהודיות חדשה בארץ-ישראל, אלא שיהודיות זו תהיה היהודיות הבלעדית תוך דור אחד. יולדו בנים, שתוצאות המהפכה הן טבעם השני. הם יהיו עובדי אדמה, שוחרי שוין, שיתוף ואחוה. הם יראו בתרבות המתחדשת, בשפה, במקום הזה, את הטבעי, המובן מאליו. כל מה שהדור הראשון חייב היה לקנות ביסורים, לכבוש החוצה (אדמה) ופנימה (יצר), יתפתח בדור השני באהבה.

למה היו צריכים להניח הנחות כה קיצוניות, הגוזרות ניתוק מוחלט מצורות החיים הקהילתיות בעבר היהודי?

את התשובה יש לחפש בדרך עזיבתם את קהילת המוצא: טריקת הדלת בפני המשפחה, השפה, התרבות, המולדת. הם נאלצו לדמיין לעצמם את הבלתי-אפשרי, קודם כל כדי להתגבר על המיית-ליבם שלהם. כל מהגר יודע, במקביל לחדווה ולסקרנות לקראת העולם החדש, כיצד מוצף הוא תדיר בגעגועים עזים לעולם שעזב. [...] [כך] מתחילים להיוצר, אט-אט, שני רובדי מציאות: המציאות החבויה והמושתקת, והמציאות החיצונית הגלויה לכל. אם תרצו מתקיימים באנשים יקרים אלו שני סיפורים בו-זמנית: הסיפור שאיננו מסופר, ולידו הסיפור המסופר.

◀ מה המחיר של קיומו של "סיפור שאיננו מסופר"?

◀ האם לקהילה שלכם יש סיפור כזה?

כיום ברור לנו יותר, שהקיבוץ איננו רק תופעה מהפכנית-סופית בחיי העם היהודי, אלא גם קטע נוסף ברצף. אך עדיין קשה לנו מאד להבין, כיצד הוא נשזר ברצף, מה הוא ממשיך מן העיירה היהודית באירופה, מה הוא מחדש, ולקראת מה יוביל את הרצף בעתיד. אך כבר היום ניתן להעריך, שהקיבוץ, דוקא בסיפור-הלא-מסופר שלו, איפשר המשכיות מסויימת. איפשר לאנשים, מעבר למלל שלהם, להגן על משהו שהביאו משם, מול הכאב הנורא של הניתוק, ההשמדה וגם מול המציאות הקשה שהתפתחה פה. לחזור ולתת ביטוי למוסדות חברתיים שפעלו שם, תחת כותרות חדשות, אבל באותה רוח של אמונה באדם. הרי את עקרונות הצדק, השוויון והשיתוף לא המציאו בתחילת המאה בארץ-ישראל, אלא את האפשרות להמשיך ולעסוק באלה גם מעבר לניתוק, להשמדה ולמציאות המקומית השונה כל-כך. הקיבוץ יצר למעשה אלטרנטיבה להמשך הקהילתיות היהודית המסורתית, במציאות מודרנית. גם כיום נאבק הוא עדיין על שילוב קשה זה: כיצד לשמור על יהודיות ערכית של קהילות קטנות, ובאותה עת להשתלב במערכות מודרניות, המשתנות בקצב שאיננו תואם את הקצב של קהילתיות מסורתית. אין זו הקהילתיות היחידה הנמשכת מן העבר, אבל היא הקהילתיות היחידה המנסה להשתלב גם בעתיד.

דן בר-און, הסיפור הלא-מסופר, עוד על התבונה של הקהילה, שדמות ק"א תשמ"ז עמ' 65-72

◀ במה המשיך הקיבוץ את החיים הקהילתיים שבגולה? ובמה חידש?
◀ אילו מימדים קהילתיים יש בחיכם? מה המקום והתפקיד של קהילה היום?

3) יום רביעי, כ"ו אדר א' תשע"א, 2.3.11 – עשרת הדברות

בקר טוב!

תנועות נוער שונות, כמו גם "השומר הצעיר", כתבו לעצמן "עשרת הדיברות" משלהן, ועל כך כתוב בספר התנועה: "עשרת הדיברות של התנועה מהווים את האני מאמין המשותף שלנו ואת המצפן שכל שומר נושא בליבו, יום יום, בבחירותיו ובמעשיו."

◀ הציגו את עצמכם: שמכם, מהיכן אתם, וגם "האני מאמין שלכם" - האם יש לכם מוטו בחיים? אם כן מה הוא?

הסתכלו וקראו את עשרת הדיברות כפי שעיבד אותן האמן שרגא וייל (1918-2009):

- ◀ אלו מחשבות עולות לכם כשאתם קוראים את הדיברות?
- ◀ מה דעתכם על הדיברות השונות?
- ◀ מה אפשר ללמוד מהציורים של וייל על אופן ההבנה שלו את הדברות ואת ה"שומר"?
- ◀ מה מוסיפים הציורים לדיברות הכתובות?

אָנְכִי יי	לֹא תִרְצֹז
לֹא יִהְיֶה	לֹא תִנָּאֵף
לֹא תִשָּׂא	לֹא תִגְנוֹב
זְכוֹר אֶת	לֹא תַעֲנֶה
כְּפָד אֶת	לֹא תִזְנוֹד

- ◀ מה בין עשרת הדיברות שבתורה לעשרת הדיברות של השומר הצעיר?
- ◀ מה דעתכם על השימוש של השומר הצעיר במושג "עשרת הדיברות"?